

УДК 339.542.2; 339.544

Ліп В.Е., канд.екон.наук
провідний науковий співробітник

Биконя О.С.

молодший науковий співробітник
Інститут економіки та прогнозування НАН України

ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК УМОВА ЗРОСТАННЯ ТОВАРООБІГУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Представлено порівняльний аналіз позиції України у глобальному вимірі поширення нетарифних бар'єрів у торгівлі та рівня конкурентоспроможності економік країн світу. Проведено аналіз динаміки обсягів і структури зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС. Визначено найбільш суттєві технічні бар'єри для просування української продукції на європейський ринок та проблеми адаптації вітчизняних товаровиробників до змін у режимі зовнішньої торгівлі. Здійснено оцінку рівня гармонізації систем технічного регулювання України та ЄС. Означені перспективні з точки зору збільшення експорту до ЄС галузі вітчизняної промисловості. Зроблено висновки та надано пропозиції щодо удосконалення системи технічного регулювання України.

Ключові слова: зона вільної торгівлі, конкурентоспроможність, сталий розвиток, технічні бар'єри у торгівлі, система технічного регулювання, технічні регламенти, стандартизація, сертифікація, нотифікація.

JEL: F15; F19; F40

Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає запровадження поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ЗВТ) [1]. У цій ситуації перед українськими товаровиробниками постає дві проблеми: по-перше, не втратити вже завойованих позицій на внутрішньому ринку через можливий імпорт більш дешевих та якісних європейських товарів-субститутів; по-друге, спробувати знайти ніші для експорту до країн ЄС не лише товарів сировинної групи, а й готової промислової продукції. У будь-якому випадку необхідною умовою конкурентоспроможності українських виробників є модернізація виробництва до рівня відповідності європейським стандартам якості та безпечності продукції, яку передбачається здійснити протягом найближчих десяти років.

Метою дослідження, результати якого представлені у статті¹, є визначення проблем реформування системи технічного регулювання України та розроблення пропозицій щодо гармонізації вітчизняної системи технічного регулювання відповідно до вимог, передбаченими європейськими директивами, що у свою чергу сприятиме зростанню обсягів товарообігу між Україною та ЄС. З цією метою вирішуються такі завдання: здійснення порівняльної оцінки позиції України у глобальному рейтингу поширення нетарифних бар'єрів у торгівлі; аналіз обсягів та структури зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС; визначення суттєвих для українських експортерів нетарифних бар'єрів та проблем їх адаптації до змін у режимі зовнішньої торгівлі; проведення порівняльного аналізу сучасного стану та оцінки рівня гармонізації систем технічного регулювання України та ЄС; визначення перспектив розширення присутності українських товаровиробників на європейському ринку.

¹ Публікацію підготовлено за виконання НДР "Формування структури базових ринків України: державне регулювання в нових умовах лібералізації та протекціонізму в торгівлі" (державний реєстраційний № 0112U000045).

Проблемам реформування системи технічного регулювання та оцінки впливу нетарифних бар'єрів на конкурентоспроможність українських товаровиробників присвячені публікації Т.Димань, В.Дятлової, Ю.Кожедуба, В.Корешкова, Д.Крисанова, В.Ложечка, О.Шнипка, Н.Штефан та ін. [2–9]. Актуальність цих досліджень, починаючи з 2008 р., була обумовлена необхідністю застосування загальної практики технічного регулювання та усунення нетарифних бар'єрів у торгівлі в рамках відповідних угод ГААТ/СОТ. Натомість специфіка гармонізації національної системи технічного регулювання між Україною та ЄС залишалася поза увагою більшості дослідників, а якщо й розглядалася, то лише в аспекті порівняльного аналізу та усунення асиметричності правил технічного регулювання в Україні, ЄС та Митного союзу [5, 6]. Такі дослідження стосувалися насамперед основних експортоорієнтованих галузей, наприклад агропродовольчої сфери [2, 6], для якої, до речі, першочергове значення має лише частина нетарифних бар'єрів у торгівлі, а саме санітарні та фітосанітарні заходи (СФЗ). У деяких публікаціях проблема збільшення експорту розглядалася крізь призму подолання спеціальних захисних та антидемпінгових заходів щодо українських експортерів. В інших публікаціях питання реформування системи технічного регулювання стосувалися вивчення світового досвіду формування окремих її складових частин, як-от: розробки технічних регламентів; стандартизації та сертифікації продукції; управління якістю; метрології; акредитації органів оцінки відповідності; ринкового нагляду [3, 4, 9]. Такі дослідження хоча і є дуже важливими, проте не відображають економічних наслідків зазначених реформ. Натомість комплексна оцінка впливу нетарифних бар'єрів, особливо в частині впливу технічних бар'єрів у торгівлі (ТБТ), на обсяги та структуру взаємного товарообігу між Україною та ЄС, можливих ризиків і втрат при гармонізації стандартів, а також визначення перспективних у плані експорту до ЄС галузей вітчизняної промисловості видається авторам найменш розкритою, але найбільш важливою на порядку денному темою, враховуючи набуття найближчим часом (з 1.01.2016 р.) чинності ЗВТ з ЄС.

Україна у глобальному вимірі нетарифних бар'єрів у торгівлі

Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) визначає нетарифні бар'єри у торгівлі як будь-які дії, крім тарифів, що створюють перепони для вільного потоку міжнародної торгівлі [10]. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД, UNCTAD) вважає, що нетарифні бар'єри у торгівлі відносяться до всіх видів регуляцій, дій або інших процедур, які застосовуються урядами і можуть обмежувати впливати на міжнародну торгівлю. В останні десятиліття нетарифні заходи активно використовуються більшістю країн світу, у тому числі різними за рівнем економічного розвитку. За даними ГАТТ, упродовж 90-х років минулого століття нетарифні обмеження охопили близько 18% світової торгівлі. Розвинені країни використовували нетарифні обмеження стосовно 17% імпорту, у тому числі імпорту сільськогосподарської продукції – 44%, чорних металів – 50%, текстильних виробів – 25%, засобів транспорту – 30%. Ще інтенсивніше застосовували нетарифні обмеження країни, що розвиваються. Нетарифні інструменти охоплювали понад 40% їх імпорту, в тому числі імпорту продовольчих продуктів – 50%, готових промислових товарів – близько 37%.

Такі великі масштаби використання нетарифних обмежень пояснюються тим, що інструменти нетарифного регулювання, на відміну від тарифних методів, дають можливість державі здійснювати безпосереднє втручання в процес зовнішньоторговельного обміну. Крім того, навіть високий рівень ввізного мита не гарантує високої якості імпортованої продукції.

За даними «Глобального звіту конкурентоспроможності» Україна займає 84-те місце за індексом конкурентоспроможності серед 148 країн. Відповідно до звіту за показником «Поширеність торговельних бар'єрів», що відображає, якою мірою нетарифні

бар'єри (технічні вимоги та стандарти) обмежують здатність імпортерів конкурувати на внутрішньому ринку, Україна займає 118-те місце [11].

Відповідно до даних «Глобального звіту сприйняття торгівлі», підготовленого для Світового економічного форуму, Україна посідає 83-тє місце у рейтингу за індексом сприйняття торгівлі серед 138 країн. У документі наведено перелік найбільш проблемних факторів у торгівлі. Так, загалом для експорту товарів визначено 13 факторів, що являють собою перепону у торгівлі, а для імпорту – 8. Для міжнародної торгівлі найбільш проблемними факторами є «технічні вимоги та стандарти за кордоном» для експортерів і «внутрішні технічні вимоги та стандарти» для імпортерів. Ці фактори визначені методом опитування респондентів та відповідно зважених до інших показників [12]. Порівняння країн за рівнем ТБТ (технічних бар'єрів у торгівлі) наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняння країн за показниками ТБТ

Група країн	Країна	Місце у рейтингу за індексом конкурентоспроможності	Місце у рейтингу за індексом поширення бар'єрів у торгівлі	Місце у рейтингу за індексом сприйняття торгівлі	Фактор "технічні вимоги та стандарти за кордоном"	Фактор "внутрішні технічні вимоги та стандарти"
Асоційовані члени ЄС	Україна	84	118	83	11,1	9,2
	Грузія	72	10	36	9,8	7,1
	Молдова	89	64	92	11,2	11
Країни – члени ЄС	Болгарія	57	123	70	10,9	10,2
	Польща	42	89	45	9,1	17
	Румунія	76	128	75	8,5	9
	Словаччина	78	41	55	7,4	18,8
	Угорщина	63	43	50	7,1	15,2
	Чехія	46	68	39	10,1	17,1
Країни Балтії та члени ЄС	Естонія	32	13	28	8,8	19,5
	Латвія	52	33	41	7,8	21,5
	Литва	48	54	44	10	16
Країни Митного союзу	Російська Федерація	64	124	105	11,6	9,8
	Казахстан	50	48	94	8,5	9,5
	Білорусь	не має даних	не має даних	не має даних	не має даних	не має даних

Джерело: побудовано за матеріалами: The Global Enabling Trade Report 2014 [Електронний ресурс] / World Economic Forum 2014. – Доступний з : <http://www.weforum.org/reports/global-enabling-trade-report-2014>

Важливим питанням є також забезпечення прозорості торговельної політики, тобто ступінь її відкритості та прогнозованості практичних кроків. За інформацією WTO-Documents Online, найбільша кількість нотифікацій подається Україною у сфері ТБТ та СФЗ, що відповідає загальносвітовій практиці. Протягом 2008–2012 рр. частка нотифікацій, які стосувалися сфери ТБТ/СФЗ, у загальній кількості нотифікацій становила 79% у середньому у світі та 69% в Україні. Велика кількість принагідних (ad hoc) нотифікацій з питань ТБТ/СФЗ регулювання свідчить про активний розвиток цієї сфери нетарифних заходів у торгівлі як в Україні, так і загалом у світі (рис. 1).

Зміни законодавства стимулюються кількома чинниками. З одного боку, відбувається гармонізація національних регулювань у сфері ТБТ/СФЗ з міжнародними стандартами. З іншого – створюється нове законодавство, яке спрямоване на забезпечення захисту життя та здоров'я людей, тварин і рослин, захисту довкілля тощо в умовах швидкого розвитку продуктів та технологій, наприклад, у відповідь на поширення ГМО-продукції.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС дає нові можливості щодо умов торгівлі, проте ставить певні виклики для української промисловості. Угода містить окремий розділ 13 «Торгівля та сталий розвиток», в якому зазначено, що «Сторони докладатимуть зусиль для сприяння і заохочення торгівлі та прямих іноземних інвестицій в екологічно чисті товари, послуги та технології, використання збалансованих джерел відновлюваної енергії та енергозберігаючих продуктів і послуг, а також екологічне маркування товарів, у тому числі шляхом усунення пов'язаних нетарифних бар'єрів».

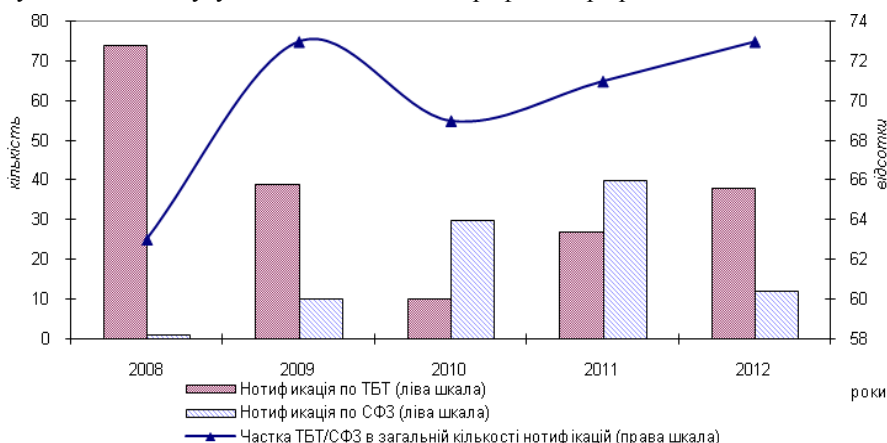

Рис. 1. Нотифікації щодо ТБТ/СФЗ серед нотифікацій України

Джерело: Звіт про діяльність України у сфері прозорості в рамках СОТ 2008–2012 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – К., 2013. – Ст. 11–13.

Останнім часом зростає усвідомлення необхідності ретельнішого вивчення впливу глобальної (регіональної) торгівлі на сталий розвиток країн. Є спроби розгляду економічних і соціальних наслідків лібералізації, проте екологічний компонент цього аналізу практично відсутній. Експерти розрізняють такі ефекти, які потребують додаткової оцінки: ефекти масштабу виробничої діяльності (торгівля стимулює виробничу діяльність, яка може призводити до серйозного погіршення стану довкілля); структурні ефекти (галузева структура економіки може бути більш або менш екологічно сприятливою); ефекти продукції (спрощений або ускладнений товарообіг невідповідної критеріям екологічності продукції); ефекти технології (якщо розширення торгівлі сприятиме інвестиціям з використанням нових технологій, це допоможе модернізації промислової бази); інституціональні ефекти (торговельне законодавство встановлює цілий ряд різних зобов'язань, які впливають на те, яким чином і якою мірою держава може вживати заходи з охорони довкілля).

Усвідомлюючи важливість впливу лібералізації торгівлі на довкілля, який може бути як позитивним, так і негативним, у світі починають поширюватися методики оцінки дії торгових угод на охорону довкілля. У Європейському Союзі прийнята методологія оцінки дії торгових угод на сталий розвиток – тобто комплексно на економічний розвиток, соціальну ситуацію і стан довкілля. У регіоні СНД такі методології поширення поки що не отримали.

Структурні зміни у торговельному балансі між Україною та ЄС

Наразі склалася переважно сировинна характеристика українського експорту до ЄС (75% всього експорту в ЄС – чорні метали, руди, деревина, зернові культури, насіння і плоди олійних рослин, жири та олії тваринного або рослинного походження), у той час як у структурі імпорту в Україну переважає частка готової та технологічної продукції (до 70% всього імпорту – транспортні засоби, машинне обладнання, папір і картон, пластмаси і полімерні матеріали, хімічна продукція і будівельні матеріали, паливо-мастильні

матеріали, фармацевтична продукція). Це при тому, що Україна за більшістю цих товарних груп має власні промислові потужності, проте поступається за стандартами якості та безпечності готової продукції (рис. 2).

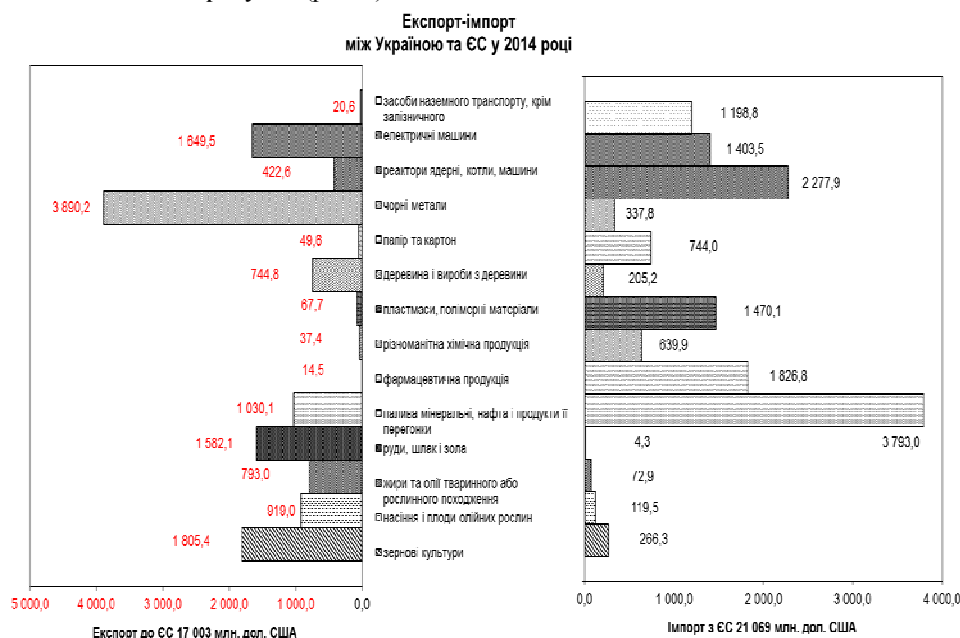

Рис. 2. Обсяги та структура торгівлі між Україною та ЄС у 2014 році.

Джерело: розроблено за даними Державної служби статистики України.

Ефективність зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС має циклічний характер. Так, якщо у 2004 р. сальдо торговельного балансу між Україною та ЄС було позитивним та становило 1,46 млрд дол. США, то вже у 2005 р. різко змінило своє значення і становило 1,96 млрд дол. США, а у 2013 р. – уже 10,29 млрд дол. США. Тобто за останні 9 років негативне сальдо збільшилося у понад 5 разів (рис. 3).

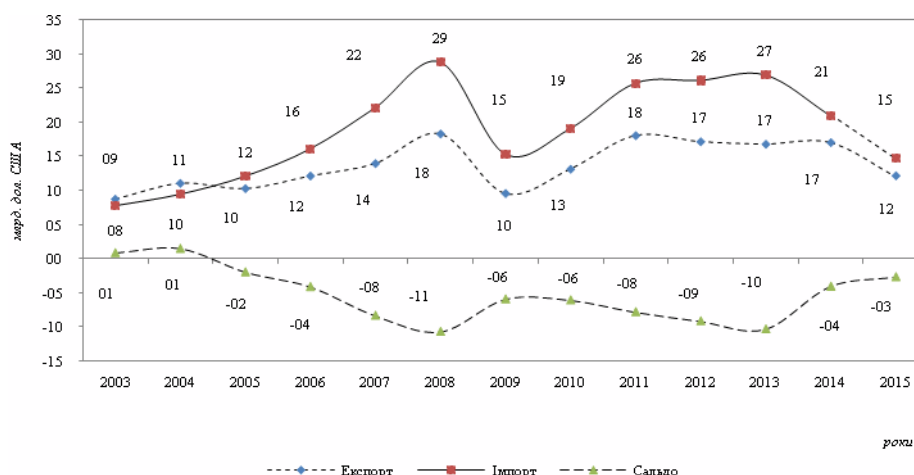

Рис. 3. Торговля між Україною та ЄС

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Після того, як Україна набула членства в СОТ, більша частина тарифів у зовнішній торгівлі, в тому числі з ЄС, уже була ліквідована і наразі стоїть завдання частково прибрати тарифні обмеження, але при цьому залишити квоти та ліміти на поставку Україною товарів в ЄС. З 15 травня 2014 р. ЄС у добровільному порядку скасував велику кількість імпорتنих мит на українські товари, але це не зумовило зростання продажу української продукції в ЄС. Україна традиційно продає в ЄС чавун, скасування ж мит істотно цих продажів не збільшило. За останніми статистичними даними, навіть за одностороннього скасування ЄС тарифних бар'єрів, українські товаровиробники суттєво не збільшили обсяги експорту до європейських країн (табл. 2). У цілому хоча негативне сальдо значно скоротилося, це відбулося на тлі скорочення загальних обсягів товарообігу між Україною та ЄС за рахунок значного (майже вдвічі) випереджаючого скорочення імпорту (переважно транспортних засобів). Натомість імпорт природного газу з РФ був заміщений імпортом з ЄС (рис. 4). Як показують опитування підприємств, суттєвим технічним бар'єром у торгівлі при виході на європейський ринок є вимога наявності європейського сертифікату відповідності, який видається нотифікованими установами ЄС. Отже, гармонізація систем технічного регулювання України та ЄС має зменшити асиметричний вплив нетарифних бар'єрів на обсяги та структуру зовнішньої торгівлі України.

Рис. 4. Зміна структури імпорту з ЄС за основними групами товарів

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

Технічні бар'єри та адаптація українських товаровиробників до змін у режимі торгівлі

Наявність технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та ЄС становить суттєву перешкоду для розширення обсягів та покращення структури взаємного товарообігу. Найбільш суттєвими бар'єрами в торгівлі українські експортери вважають процедури забезпечення якості продукції, причому на всіх стадіях виробництва, починаючи від проектування [13]. Питання тестування і сертифікації за значимістю займають друге місце. Третім і четвертим важливими факторами є питання безпеки продукції як для людини,

так і для доквілля. Отже, головною умовою розширення обсягів товарообігу між Україною та ЄС після запровадження режиму ЗВТ є усунення протягом найближчих 10 років технічних бар'єрів у торгівлі.

Таблиця 2

Зовнішньоторговельний баланс України, млрд дол. США

Регіон	Експорт		Імпорт		Сальдо	
	2013 р.	2014 р.	2013 р.	2014 р.	2013 р.	2014 р.
СНД	27,36	18,87	18,87	18,40	-1,85	0,47
ЄС	20,16	20,30	30,97	24,00	-10,81	-3,69
Інші країни світу	27,31	24,72	23,17	17,61	4,14	7,10
Усього	76,85	65,90	75,02	62,02	-8,51	3,88

Джерело: побудовано за даними Державної служби статистики України.

На думку експертів зовнішня торгівля України гальмується принаймні з двох причин:

1) головними експортними партнерами для українських підприємств по засобах виробництва залишаються пострадянські країни, що мають систему технічного регулювання, побудовану на основі ГОСТів. Для забезпечення відповідності правилам ЄС, українські виробники повинні будуть дотримуватись двох наборів регламентів і специфікацій для того самого виробничого процесу: один набір, заснований на старій системі радянських ГОСТів для внутрішнього користування, а другий – гармонізований із міжнародними нормами – для потреб експорту;

2) відсутність належно функціонуючої системи технічного регулювання, що відповідає найкращим світовим практикам [14].

Секторальний аналіз показує, що дотримання стандартів якості продукції є найбільш складним для виробників усіх видів товарів, за винятком харчових продуктів. Вимоги до етикетування і маркування, а також щодо випробувань та сертифікації промислової продукції більш суворі, ніж стандарти якості для продуктів харчування. Близько 45% експортерів сільськогосподарської та текстильної продукції сприймають стандарти якості продукції як обмежувальні (рис. 5).

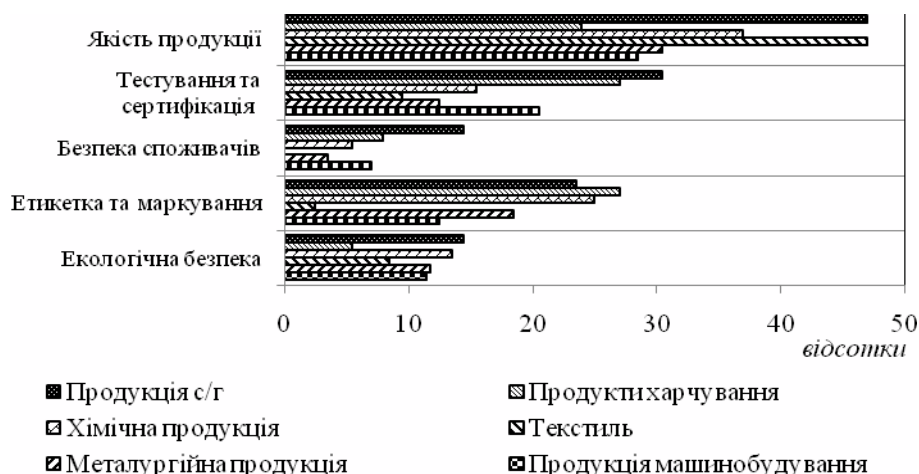

Рис. 5. Види технічних стандартів, які перешкоджають експорту на ринок ЄС, % компаній, які згадують конкретний вид стандарту, результати опитування 510 українських компаній-експортерів

Джерело: за даними Center for Social and Economic Research (Poland, Warsaw).

На період до введення в дію технічних регламентів підтвердження відповідності здійснюється через процедуру обов'язкової сертифікації. На початковому періоді сертифікації підлягало до 80% вітчизняної продукції. Таким чином, законодавчо проголошена добровільність стандартів фактично не діє, а повільний темп впровадження технічних регламентів не дає можливості повністю відмовитись від обов'язкової сертифікації.

Хоча більшість великих компаній не відчують труднощів, пов'язаних із дотриманням технічних стандартів на різних стадіях просування товарів, багато українських компаній-респондентів заявили, що конкретні, пов'язані з торгівлею технічні регламенти для них досить обтяжливі. Більше того, досвід нових членів ЄС (країни Центральної та Східної Європи) показує, що разом із розвитком економіки країни та зміною структури виробництва (і експорту) в бік технологічно просунутих продуктів, експортери України також більше дотримуватимуться технічних стандартів ЄС. Стандарти матимуть важливіше значення у відносному плані також через очікувану ліквідацію традиційних захисних заходів, таких як митні тарифи. Це означає, що різні технічні норми ЄС у майбутньому можуть навіть становити більші бар'єри, ніж зараз.

Згідно з результатами опитування майже на половині (44,6%) вітчизняних підприємств-експортерів діє система управління якістю продукції, що необхідна для сертифікації на відповідність стандартам серії ISO-9000 [8, с.154–155]. Так, найбільший відсоток систем управління якістю, що вже діють, характеризує підприємства, котрі виробляють медичну техніку, вимірювальні засоби, оптичні прилади та устаткування, годинники (81,8% дали позитивну відповідь і при цьому серед решти підприємств цієї галузі усі зазначили, що зараз працюють над її створенням). Крім того, відзначаються такі галузі, як виробництво автомобілів (62,5%), а також виробництво машин і устаткування (60,2%).

Найменший рівень упровадження систем управління якістю у підприємств з виробництва шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (10%), а також підприємств, що займаються виробництвом деревини, виробів із деревини та меблів (10,7%). Разом із тим близько третини із решти підприємств зазначених галузей уже працює над створенням системи управління якістю, і досить значна їх частка планує це зробити у найближчі 2–3 роки.

Отже, загалом найбільшим (підвищеним) рівнем упровадження гармонізованих стандартів характеризуються такі види економічної діяльності, як:

- *виробництво машин і устаткування*. При цьому найактивніше застосовують гармонізовані стандарти підприємства цієї галузі, які працюють у Сумській, Миколаївській та Херсонській областях (експертна оцінка перевищує 5 балів за 7-бальною шкалою);
- *виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів*. Першими застосовувати гармонізовані стандарти почали відповідні підприємства Хмельницької, Київської та Вінницької областей.

Як підказує досвід країн останньої хвилі розширення ЄС і значний обсяг робіт щодо імплементації вимог Угоди про асоціацію, це досить затратний захід і основна частина його вартості припадатиме на державний бюджет України та суб'єктів господарювання, які у своїй діяльності будуть зобов'язані дотримуватися стандартів ЄС. Так, наприклад, фінансова допомога Польщі на імплементацію стандартів ЄС у період з 2004 по 2012 рр. становила близько 80 млрд євро [7]. Загалом з 2007 по 2013 рр. новим країнам ЄС на потреби економічної та соціальної інтеграції було надано понад 208 млрд євро [15].

Сегментація за типом експортованих товарів показує, що обсяг інвестицій на досягнення відповідності продукції новим вимогам в різних секторах нерівномірний. Компанії, що продають продукцію металургії та хімічної промисловості, витрачають відносно небагато коштів на заходи щодо відповідності вимогам ЄС. На пояснення цього можна висловити кілька гіпотез: 1) стандарти ЄС і українські стандарти в цих секторах суттєво не відрізняються і компанії можуть забезпечити дотримання стандартів ЄС без додаткових інвестицій; 2) компанії в цих секторах здійснили необхідні інвестиції раніше. Дивно, але лідерами в плані витрат, пов'язаних з виконанням ви-

мог ЄС, були компанії, що виробляють і продають текстильну продукцію. Така ситуація, ймовірно, показує високий рівень участі виробників у міжнародній торгівлі через давальницькі операції. Тому українські компанії повинні відповідати дуже суворим вимогам своїх партнерів на ринку ЄС (рис.6). У середньому на виконання вимог ЄС вітчизняні виробники мали додаткові витрати на рівні 14% від загальної вартості їх виробництва.

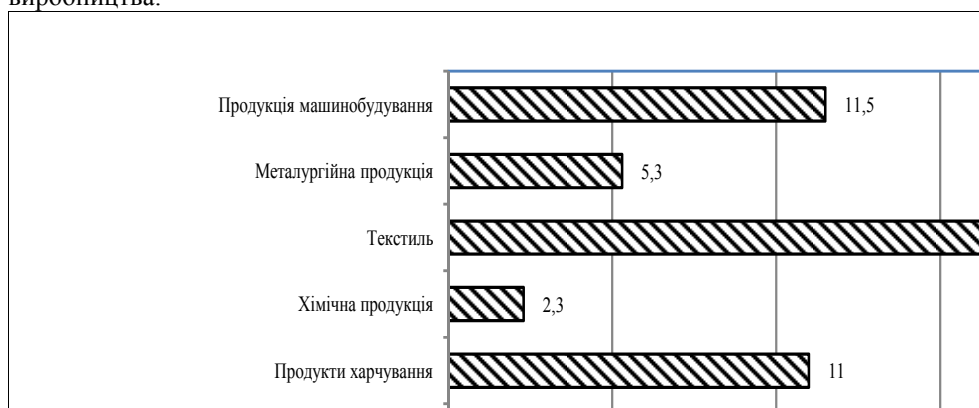

Рис. 6. Відсоток загальних щорічних витрат виробництва на забезпечення продуктів відповідності нормам ЄС (сегментація за видами експортованих товарів), результати опитування 510 українських компаній-експортерів

Джерело: за даними Center for Social and Economic Research (Poland, Warsaw).

Гармонізація систем технічного регулювання України та ЄС

Нова система технічного регулювання (СТР) в Україні фактично почала формуватися з 2008 р., після вступу країни до СОТ. Як орієнтир було обрано європейську модель СТР, яка є однією з найповніших та найефективніших СТР у світі. Вільне переміщення товарів базується на основі «Нового підходу» до технічної гармонізації та стандартизації (прийнятий Радою Європи 7 травня 1985 р.) і «Глобального підходу» у сфері оцінки відповідності (прийнятий Радою Європи 21 грудня 1989 р.). Європейську модель технічного регулювання відзначає принцип встановлення загальних вимог щодо безпеки та якості готової продукції, які застосовуються учасниками ринку добровільно, а також модульний принцип оцінки відповідності встановленим вимогам безпеки. Такий підхід одночасно дозволяє розширювати обсяги зовнішньої торгівлі ЄС з третіми країнами та захищати внутрішній ринок ЄС від небезпечної та неякісної продукції.

Основним принципом нової СТР став принцип добровільності прийняття технічних регламентів і стандартів, тобто відповідальність за безпеку та якість товарів з держави переноситься на виробників продукції. Українські товаровиробники матимуть вибір: або прийняти гармонізовані стандарти ЄС, або шукати інші шляхи відповідності встановленим вимогам. Зауважимо, що останній випадок складніший, враховуючи модульний принцип відповідності, який включає перевірку безпечності продукції для людини та довкілля на всіх етапах проектування та виробництва продукції.

Європейський сертифікат відповідності ЄС (EC Certificate of Compliance, EC Certificate of Conformity), що позначається відповідним знаком CE, потрібен за низкою Директив Європейського Союзу та видається після здійснення модульної схеми сертифікації. В сертифікаті відповідності зазначаються найменування продукції, модель або модифікація, виробник продукції, нотифікований орган (уповноважений орган), що видає сертифікат, термін дії ЄС сертифікату про відповідність, номер і дата протоколу випробувань продукції із зазначенням гармонізованих стандартів, згідно з якими були проведені випробування та які застосовувалися до цієї продукції. Директиви Європейського Союзу застосовуються до конкретної продукції. Сертифікати

відповідності ЄС можуть бути видані структурами, розташованими виключно на території країн Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і деякими структурами в Австралії, Канаді, Новій Зеландії, США, Японії. На території СНД та України таких структур, у тому числі й міжнародних, немає – вони не мають юридичного права на випуск документації про відповідність Директивам ЄС.

Характерним для СТР в Україні є те, що вона почала формуватися на основі узгоджених з ЄС вимог безпеки щодо таких продуктів, як: низьковольтне обладнання, машини і механізми, прості посудини високого тиску, електромагнітна сумісність, тобто за тими напрямками, за якими потенційно конкурентоспроможна продукція з ЄС легше просуватиметься на ринок України. Такими, враховуючи нові вимоги до сталого розвитку, наперед стануть енергозберігаючі технології, сучасні системи електроприводу та теплопостачання, електропобутові пристрої тощо.

У 2011 р. почалося реформування інфраструктури системи технічного регулювання України, зокрема перерозподіл функцій та повноважень регулюючих органів у цій сфері [9]. Тривалий час спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері захисту прав споживачів, стандартизації, метрології, підтвердження відповідності був Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт), який було трансформовано в Державну службу технічного регулювання. Відповідно до Указу Президента України № 270/2011 від 06.04.2011 р. Державну службу технічного регулювання України було ліквідовано, а її функції (крім функцій з реалізації державної політики з питань державного контролю у сфері захисту прав споживачів) покладено на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України та Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України. Відповідно до цього ж Указу була створена нова державна структура – Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів (Держспоживінспекція України), яка є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері державного контролю за дотриманням законодавства про захист прав споживачів.

На зміну державному нагляду, що був започаткований ще в 1993 р., в Україні запроваджується ринковий нагляд. У липні 2011 р. набули чинності ключові у цьому плані документи – Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» [16] та «Про загальну безпеку нехарчової продукції» [17]. Ці закони базуються на європейських принципах ринкового нагляду та основних процедурах і механізмах, що відповідають практиці країн ЄС. Сутність ринкового нагляду полягає в контролі за готовою продукцією, а не за процесами її виробництва, що значно зменшує втручання держави в діяльність підприємців. Але при цьому збільшується відповідальність виробника за невиконання встановлених вимог. Перелік органів ринкового нагляду затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності» [18].

У 2014 р. функції забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері технічного регулювання (стандартизації, сертифікації, оцінки (підтвердження) відповідності, акредитації органів з оцінки відповідності, управління якістю), метрології та міжгалузевої координації в цих сферах покладені на департамент технічного регулювання Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

У сфері технічного регулювання України завершується процес формування базового законодавства. Закон України «Про стандартизацію» [19] (2014 р.) приводить національну систему стандартизації у відповідність до сучасних міжнародних та європейських вимог і тенденцій. Цей закон має стати міцною основою для подальшої економічної інтеграції, зокрема, для створення ЗВТ між Україною та Європейським Союзом. Закон передбачає створення єдиного національного органу зі стандартизації, запровадження принципу добровільного застосування стандартів, спрощення та оптимізацію процедур розробки та прийняття стандартів тощо. Метою ухвалення Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність» [20] (2014 р.) є забезпечення умов для здійснення в Україні метрологічної діяльності на основі міжнародних та європейських

вимог, розмежування регуляторних, наглядових і господарських функцій у сфері метрології, усунення зайвого регуляторного тиску на бізнес у сфері метрології, створення Державної метрологічної інспекції. Третім базовим документом є Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» (2015 р.).

За даними Мінекономторгівлі України, фонд національних стандартів налічує 30418 документів, з яких 8925 національних стандартів є гармонізованими з міжнародними та європейськими. Отже, ступінь гармонізації систем технічного регулювання України та ЄС становить близько 30%. Наразі є чинними орієнтовно 13 тис. міждержавних стандартів (ГОСТів), розроблених до 1992 р. Починаючи з 2006 р. скасовано чинність 3975 ГОСТ, з них у 2014 р. – 144, у 2015 (за перше півріччя) – 14. Після підписання політичної частини Угоди між Україною та ЄС діяльність з гармонізації стандартів активізувалася (рис. 7). Лише за першу половину 2015 р. було прийнято 812 стандартів, з яких 76 гармонізовано з міжнародними та європейськими. До кінця 2015 р. передбачається прийняття ще 1000 гармонізованих національних стандартів методом підтвердження (мовою оригіналу), з подальшим їх прийняттям українською мовою.

Рис.7. Ступінь гармонізації національних стандартів України з міжнародними

Джерело: за даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.

Отже, на сьогоднішній день в Україні створено відповідну нормативно-правову базу, яка запроваджує нову систему технічного регулювання, що відповідає ключовим принципам системи технічного регулювання ЄС. Але її практичне впровадження наштовхується на певні перешкоди, зокрема, щодо темпів розробки та прийняття технічних регламентів і стандартів, формування механізмів їх впровадження та оцінки відповідності продукції новим вимогам. На період до введення в дію технічних регламентів, підтвердження відповідності здійснюється через процедуру обов'язкової сертифікації. Таким чином, законодавчо проголошена добровільність стандартів фактично не діє, а повільний темп впровадження технічних регламентів не дає можливості повністю відмовитись від обов'язкової сертифікації.

Головним напрямом подальших реформ є завершення формування системи інституційного забезпечення (започаткування роботи Національного органу зі стандартизації, функції якого покладені на Державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ»), удосконалення складу органів з оцінки відповідності та ринкового

нагляду) та остаточний перехід від механізму обов'язкової сертифікації до оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів.

Досвід країн Східної Європи із вирішення питань гармонізації національних СТР показав, що цей процес може тривати декілька років і розвиватися за різними напрямками [14]. Так, наприклад, у Словаччині на проведення реформи СТР знадобилося трохи більше 8 років: за 1995–2002 рр. тут впроваджено 19 тис. європейських технічних норм. У словацькій нормативній базі 45% становлять міжнародні стандарти, впроваджені шляхом перекладу або за методом «обкладинки». Реформа СТР у Латвії базувалася на таких пріоритетних положеннях, як: гармонізація з європейськими і світовими стандартами (які впроваджувались безпосередньо як латвійські); регламентація тільки суттєвих вимог до безпеки; відміна обов'язковості стандартів і технічних вимог; забезпечення ринкового нагляду на національному рівні; впровадження оцінки відповідності через систему акредитованих недержавних органів. Упродовж 2003–2006 рр. у Польщі було впроваджено 16382 європейських стандартів, з яких 33% було перекладено польською мовою, решту введено за методом «обкладинки».

Зазначеними вище методами може прийматися обмежене коло стандартів, до яких відносяться:

- міжнародні стандарти з інформаційних технологій, які містять значну кількість таблиць і протоколів;
- специфічні міжнародні стандарти;
- стандарти міжнародних організацій зі стандартизації ISO та IEC, видані англійською мовою.

До того ж метод «підтвердження» («обкладинки») рекомендовано для застосування у тих країнах, чия мова (англійська, французька, німецька та російська) є однією з офіційних мов міжнародних організацій із стандартизації (ISO та IEC).

Серед причин повільних змін у сфері технічного регулювання в Україні можна виділити такі:

- відсутність системного підходу до внесення змін у законодавство з технічного регулювання;
- слабку поінформованість окремих товаровиробників і галузевих асоціацій щодо правил і процедур системи технічного регулювання ЄС;
- відсутність постійного діалогу зацікавлених інституцій з української сторони з відповідними європейськими та міжнародними інституціями, такими як Європейський комітет зі стандартизації (CEN), Європейський комітет електротехнічної стандартизації (CENELEC), Європейський інститут зі стандартизації у сфері телекомунікацій (ETSI);
- відсутність гармонізованих стандартів України щодо базових експортних груп промислової продукції (енергомашинобудування, залізничного транспорту, хімічної промисловості, будівельної промисловості, легкої промисловості), які також включають і європейські вимоги екодизайну;
- відсутність стимулів до застосування принципів добровільності в частині розробки та дотримання вимог національних технічних регламентів на протипагу обов'язковому виконанню застарілих стандартів та специфікацій;
- відсутність механізму реалізації норм, що встановлюють можливість розробки технічних регламентів суб'єктами ринків;
- практика акцентування уваги на рівні безпеки, а не на якості товарів;
- недосконале організаційне, інституційне та кадрове забезпечення процесу гармонізації стандартів і технічних регламентів, що уповільнює темпи гармонізації;
- неузгодженість норм щодо відповідальності за порушення законодавства про технічне регулювання;
- необґрунтовані витрати на акредитацію органів оцінки відповідності;
- відсутність чітких правил і процедур ринкового нагляду.

Перспективи зростання товарообігу між Україною та ЄС

Угода про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів (Угода АСАА) є частиною Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (ст. 57, гл. 3 «Технічні бар'єри у торгівлі»). В тексті Угоди зазначено, що Україна вживатиме необхідних заходів з метою поступового досягнення відповідності технічним регламентам ЄС і системам стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду ЄС і зобов'язується дотримуватися принципів і практики, викладених в актуальних рішеннях ЄС.

Угода про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції є інструментом усунення технічних бар'єрів у торгівлі України та ЄС. Оскільки умовами Угоди АСАА передбачено, що торгівля товарами між Україною та ЄС в охоплених цією угодою секторах буде здійснюватися на тих самих умовах, що застосовуються в торгівлі товарами між країнами – членами ЄС, то доцільно включити до неї ширше коло товарів українського експорту. Це стимулюватиме модернізацію промислових потужностей на основі новітніх стандартів, сприятиме підвищенню конкурентоспроможності промислової продукції.

Європейською стороною в контексті роботи над укладанням Угоди АСАА повідомлено про доцільність підготовки плану заходів України, спрямованих на імплементацію в національне законодавство переліку нормативно-правових актів ЄС, та включення цього плану до Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

У рамках плану дій АСАА було визначено та погоджено з європейською стороною чотири пріоритетні сектори української промисловості (низьковольтне обладнання, машини і механізми, прості посудини високого тиску, електромагнітна сумісність). Крім зазначеного в Угоді АСАА переліку з 27 сфер, які потребують першочергової гармонізації вітчизняного законодавства з європейським (згідно із зазначеними термінами перехідного періоду), під дію Угоди згодом можуть потрапити й інші сектори промисловості. В майбутньому, за умови наближення українського законодавства, гармонізації стандартів та створення інфраструктури якості, АСАА може бути поширена також на такі сфери промисловості, які здатні виробляти конкурентоспроможну продукцію кінцевого використання. Тобто такі пріоритети мають бути доповнені іншими групами товарів, за якими Україна може збільшити експорт до ЄС (наприклад, високовольтне (силове) обладнання – дроти, кабелі, трансформатори, електродвигуни та ін.; продукція деревообробки; органічні хімічні речовини; добрива; косметичні засоби; текстильні вироби та взуття; фармацевтична продукція). Укладення двосторонніх угод АСАА за окремими секторами сприятиме взаємному допуску промислової продукції між країною-партнером та ЄС без додаткових випробувань і процедур підтвердження відповідності.

Так, наприклад, в Україні вже створена європейська система контролю обігу лікарських засобів, ефективність та відповідність якої підтверджена міжнародною фармацевтичною спільнотою, а саме експертами ВООЗ, Європейського директорату з якості лікарських засобів, міжнародної Системи співробітництва фармацевтичних інспекцій. Завдяки роботі щодо імплементації європейських вимог у країні функціонують конкурентоспроможні фармацевтичні заводи, рівень матеріального оснащення яких подекуди перевищує рівень європейських заводів, а номенклатура лікарських засобів постійно розширюється. Нині продовжується робота з підписання Угоди АССА у фармацевтичному секторі галузі охорони здоров'я. Україна зацікавлена у постачанні вітчизняним пацієнтам лікарських засобів європейської якості. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС гарантує подальшу відповідність та адаптацію законодавства України до законодавства ЄС, у тому числі у фармацевтичній сфері.

Наступним сектором промисловості, що може бути охоплений Угодою АСАА, є літакобудування. В інтересах України зняти технічні питання невідповідності систем сертифікації літаків в ЄС і в Україні. Повітряні судна, що розробляються ДП «Антонов», відповідають європейським нормам, але, крім АН-26, не мають сертифіката Європейського агентства з безпеки польотів (EASA). Сама процедура сертифікації

займає близько двох років та для кожного типу літаків коштує 40 млн дол. на рік. Отже, необхідне підписання угоди про взаємне визнання сертифікатів льотної придатності та спільної сертифікації ДАА України та EASA нових літаків. Крім того, з метою отримання права на збут українських авіадвигунів в ЄС необхідно продовжити роботу зі взаємного визнання сертифікатів безпеки двигунів.

Одним з перспективних напрямів є експорт будівельних матеріалів з деревини. За 2014 р. підприємства лісового господарства поставили на внутрішній ринок близько 10,9 млн куб. м необробленої деревини, експорт становив 4,1 млн куб. м, або 73 та 27% відповідно. Проте в експорті переважають лісоматеріали, а не вироби з деревини, що свідчить про переважання експорту з меншою доданою вартістю. Отже, постає питання про доцільність збільшення обсягів переробки лісоматеріалів та виробів із деревини. Україна збільшує конкурентні переваги у виробництві деревоволокнистих плит та столярних виробів, тому це можна вважати перспективним напрямом для експорту.

Включення зазначених секторів промислової продукції до Угоди АССА сприятиме підвищенню конкурентоспроможності та розширенню експортної спроможності вітчизняної продукції.

Висновки та пропозиції

1. У сфері технічного регулювання Україна зробила суттєвий крок уперед у горизонтальному нормуванні (рамкові технічні регламенти та інституційне забезпечення), де ініціатива належить державі, у тому числі й за рахунок надання ЄС фінансової технічної допомоги. На вертикальному (галузевому) рівні ініціатива має виходити від підприємств. Проте поки що диверсифікація торгівлі здійснюється переважно за рахунок збільшення обсягів експорту в треті країни замість вкладання коштів у розробку ТР та інвестицій у якість, через це потенціал торгівлі достатньо великий для існуючих виробничих потужностей України. Крім того, вітчизняні підприємства не мають менеджерів-маркетологів, знайомих з практикою правил торгівлі у ЄС, але такий шанс можна реалізувати лише в рамках тісної кооперації між українськими та європейськими асоціаціями товаровиробників, а не між компаніями, які часто є конкурентами.

2. Разом із суттєвим прогресом щодо європейської гармонізації СТР України, досягнутої не в останню чергу завдяки фінансово-технічній допомозі ЄС, існують проблеми і ризики щодо уповільнення темпів досягнення цільових параметрів розвитку самої системи технічного регулювання, а також невідповідності встановлених пріоритетів новим умовам торгівлі в рамках ЗВТ з ЄС, що, у свою чергу, може призвести до зростання асиметричних ефектів, які наразі склалися у взаємній торгівлі України та ЄС. Важливою проблемою в умовах перехідного періоду від державного контролю до ринкового нагляду є певний вакуум в частині контролю (ринкового нагляду) за якістю продукції.

3. Вихід на ринки ЄС можливий для компаній з іноземним (європейським) капіталом). Такі можливості, як застосування принципу «Набір товарів» та «Кумулятивний принцип встановлення країни походження» також дає українським товаровиробникам шанс, але одночасно виникає занепокоєння у РФ щодо реекспорту товарів з ЄС до РФ. Тресторонні консультації щодо змін у режимі торгівлі переважно стосуються визнання на внутрішньому ринку України російської продукції, сертифікованої на території Митного союзу.

4. Практика здійснення іноземних, у тому числі європейських, інвестицій показує, що переважна їх частка вкладається у фінансовий сектор, операції з нерухомим майном, а також у розвиток торгових мереж. У промисловому секторі європейські інвестори вкладають кошти лише у невеликі переробні підприємства харчової та хімічної промисловості, виробництво гумових і пластмасових виробів, будівництво, інформаційні та телекомунікаційні технології. Натомість у машинобудування вкладається лише 1,7% з усього обсягу прямих інвестицій ЄС в Україну.

5. Україна поступово має впроваджувати зведення європейських стандартів (EN) як національних, що застосовуватимуться до продукції, перелік якої зазначений в Додатку

III Угоди про асоціацію. Одночасно з таким використанням Україна має скасовувати конфліктні національні стандарти, зокрема застосування міждержавних стандартів (ГОСТ), розроблених до 1992 р. Графік виконання горизонтальних та галузевих заходів визначений також у Додатку III до Угоди про асоціацію.

6. При розробленні заходів щодо політики гармонізації необхідно врахувати той факт, що впровадження нових стандартів може стати для виробників проблемою. Для більшості компаній виробництво продукції, що відповідає нормам ЄС, обходиться дорожче, ніж витрати на виробництво за українськими стандартами. Таким чином, впровадження нових стандартів може потребувати від компаній значних початкових інвестицій.

7. Актуальним завданням є створення секторальної нормативно-правової бази, тобто затвердження та перехід з 1 січня 2016 р. на європейські стандарти, більшість з яких, враховуючи стислі строки імплементації, мають бути прийняті методом підтвердження («зміна обкладинки»). Іншими важливими напрямками є запровадження контролю за дотриманням стандартів, тобто ринкового нагляду (зняття моніторингу), а також нотифікація відповідних уповноважених органів.

8. Для створення технічного регулювання, що відповідає міжнародним нормам загалом та європейським зокрема, потрібно передбачити такі заходи:

– чітко дотримуватись плану заходів з реалізації Стратегії розвитку національної системи технічного регулювання, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності українських товарів та послуг;

– визначити чіткі й прозорі критерії щодо акредитації органів з оцінки відповідності, органів ринкового нагляду, а також віднесення процесу акредитації до монопольного виду економічної діяльності з надання адміністративних послуг з метою контролю процесів ціноутворення;

– забезпечити повноваження та функції національного органу зі стандартизації відповідним фінансовим і кадровим забезпеченням;

– створити комітети при УСПП та ТПП з питань технічного регулювання (ринкового нагляду, стандартизації, акредитації та оцінки відповідності технічним регламентам), створити Робочу експертну групу та спільно з Робочою групою зі стандартизації Європейської економічної комісії ООН підготувати рекомендації щодо гармонізації технічного законодавства України та ЄС;

– проводити спільні конференції та круглі столи з питань технічного регулювання між галузевими асоціаціями України та ЄС;

– спільно з науковими установами та вищими навчальними закладами проводити просвітницьку компанію на регіональному рівні та семінари з проблем застосування окремих механізмів подолання технічних бар'єрів у торгівлі, наприклад таких, як «набір товарів» та «кумулятивний принцип встановлення країни походження»;

– розширити перелік пріоритетів охоплення певних видів промислової продукції в рамках угоди АСАА в частині доповнення списку товарами, які Україна потенційно може експортувати до ЄС – високовольтним обладнанням, продукцією деревообробної та легкої промисловості, хімічною продукцією тощо;

– усувати зайві бюрократичні процедури у процесі підготовки та прийняття нових технічних регламентів та стандартів;

– проводити моніторинг впливу системи технічного регулювання на обсяги та структуру зовнішньої торгівлі України.

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Доступний з : [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf)
2. Димань Т.М. Безпека продовольчої сировини і харчових продуктів : підручник / Т.М. Димань, Т.Г. Мазур. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 520 с.

3. Дятлова В. Ринковий нагляд (зарубіжний досвід та підходи до реформування в Україні) / В.Дятлова // Схід. – 2011. – № 2 (109). – С. 27–30.
4. Кожедуб Ю. Основа технічних регламентів України – директиви Європейського Союзу Нового та Глобального підходу / Ю.Кожедуб // Нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні. – 2005. – Вип. № 11. – С. 63–70.
5. Корешков В.Н. Техническое регулирование в рамках Таможенного Союза и Единого экономического пространства [Электронный ресурс] / Евразийская экономическая комиссия. – Доступный з : www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/0301_prez.ppt
6. Крисанов Д.Ф. Системи технічного регулювання Європейського Союзу, України та Митного союзу для агропродовольчої сфери : напрями їх зближення, можливості зуження невідповідності та зменшення асиметричності / Д.Ф. Крисанов // Економіст. – 2014. – Вип. № 2 (328). – С. 4–10.
7. Ложечкін В.С. До питання восьмої річниці перебування Польщі в ЄС / В.С. Ложечкін // Грані. – № 7(87). – 2012. – С. 15–19.
8. Шнипко О.С. Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації / Олександр Сергійович Шнипко ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – С. 456.
9. Штефан Н.В. Технічне регулювання в Україні : проблеми та досягнення / Н.В. Штефан // Системи обробки інформації. – 2011. – Вип. № 6 (96). – С. 17–19.
10. Генеральна угода з тарифів у торгівлі [Електронний ресурс]. – Доступний з : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_264
11. The Global Competitiveness Report 2013–2014 [Електронний ресурс] / World Economic Forum 2014. – Доступний з : <http://reports.weforum.org/the-global-competitiveness-report-2013-2014>
12. The Global Enabling Trade Report 2014 [Електронний ресурс] / World Economic Forum 2014. – Доступний з : <http://www.weforum.org/reports/global-enabling-trade-report-2014>
13. Non-tariff barriers in Ukrainian export to the EU / [Jakubiak M., Maliszewska M., Orlova I., Rokicka M., Vavryschuk V.] // CASE Reports, Center for Social and Economic Research. – 2006. – No. 68/2006. – Warsaw. – P. 68.
14. Технічне регулювання в Україні: як забезпечити розвиток економіки і захист прав споживачів. – Міжнародна фінансова корпорація, 2008. – С. 87.
15. Крах прибалтійських надєжд [Електронний ресурс] // Русский проект. – Доступний з : http://www.rusprojekt.org/current/curent_1/krah_pribaltijskih_nadezhd
16. Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2735-17>
17. Закон України «Про загальну безпеку нехарчової продукції» [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2736-17>
18. Постанова КМУ «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності» [Електронний ресурс]. – Доступний з : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP110573.html
19. Закон України «Про стандартизацію» [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>
20. Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» [Електронний ресурс]. – Доступний з : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1314-18>

Надійшла до редакції 14.07.2015 р.

Лир В.Э., канд. екон. наук, ведущий научный сотрудник

Быконя А.С., младший научный сотрудник

Институт экономики и прогнозирования НАН Украины

ГАРМОНІЗАЦІЯ СИСТЕМ ТЕХНІЧЕСКОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК УСЛОВІЕ РОСТА ТОВАРОБОРОТА МЕЖДУ УКРАИНОЙ И ЕС

Представлен сравнительный анализ позиции Украины в глобальном измерении распространения нетарифных барьеров в торговле и уровня конкурентоспособности экономик стран мира. Про-

анализированы динамика объемов и структура внешней торговли между Украиной и ЕС. Определены наиболее существенные технические барьеры для продвижения украинской продукции на европейский рынок и проблемы адаптации отечественных товаропроизводителей к изменениям в режиме внешней торговли. Оценен уровень гармонизации систем технического регулирования Украины и ЕС. Отмечены перспективные с точки зрения увеличения экспорта в ЕС отрасли отечественной промышленности. Сделаны выводы и представлены предложения относительно усовершенствования системы технического регулирования Украины.

Ключевые слова: зона свободной торговли, конкурентоспособность, устойчивое развитие, технические барьеры в торговле, система технического регулирования, технические регламенты, стандартизация, сертификация, нотификация.

V.Lir, PhD (Economics), Leading Researcher

O.Вukonia, Junior Researcher

Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine

HARMONISATION OF THE SYSTEMS OF TECHNICAL REGULATION AS A CONDITION OF INCREASE IN TURNOVER BETWEEN EU AND UKRAINE

The Association Agreement between Ukraine and the EU provides for the introduction of a deep and comprehensive free trade area (FTA). In this situation, Ukrainian producers are facing two problems: the first one is how to avoid losing the already achieved positions on the domestic market due to possible importation of cheaper and high-quality European substitutes; and the second one is searching for a niche to export, to EU countries, not only raw materials but also of finished industrial products. In any case, a necessary condition for the competitiveness of Ukrainian producers is upgrading their production to meet European standards of quality and safety. The article deals with the problems of reform and harmonization of technical regulation of Ukraine and the EU, whose solution is a prerequisite for increasing and improving the structure of trade turnover between Ukraine and the EU.

The authors present a comparative analysis of Ukraine's position in the global dimension distribution of non-tariff barriers to trade and the competitiveness of the economies of the world. According to the "Global Competitiveness Report" in terms of "Prevalence of trade barriers", reflecting the extent to which non-tariff barriers (technical requirements and standards) limit the ability of imported goods to compete in the domestic market, Ukraine occupies 118th place. Many occasional (ad hoc) notifications on technical regulation indicates the active development of the sphere of trade both in Ukraine and in the whole world.

The authors provide an analysis of the structure and dynamics of foreign trade between Ukraine and the EU. It is established that, as of today, a largely raw-material pattern of Ukrainian exports to the EU has been formed, whereas Ukraine's imports from EU are dominated by finished and high-tech products. This is despite the fact that Ukraine, on the majority of commodity groups, has its own industrial capacities, though of lower quality and safety standards of finished product.

It is proved that the presence of technical barriers to trade between Ukraine and the EU is a major obstacle to the improvement and expansion of mutual trade structures. The authors define the most significant technical barriers and problems of adaptation of domestic producers to changes in the mode of foreign trade. In the opinion Ukrainian exporters, the most significant barriers to trade are related to the procedures to ensure product quality at all stages of production beginning from design. The issue of testing and certification is in the second place by importance. The third and fourth issues are related to product safety. Thus, the main condition for the expansion of trade between Ukraine and the EU following the introduction of the FTA is elimination of technical barriers to trade.

It is proved that, in the future, provided that Ukrainian legislation is approximated to the EU's, and the standards and quality infrastructure are properly harmonized, the scope of the Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products can be extended to industrial sectors capable to produce competitive products for final use. The authors define domestic industries, which are prospective as to increasing exports to the EU and products that require urgent harmonization of the national legislation with the European one (in accordance with the above mentioned terms of transitional period).

It is established that, together with the significant progress on the harmonization of technical regulation of Ukraine, primarily due to financial and technical assistance of the EU, there are problems and risks of a slowdown in achieving the target parameters of the system of technical regulation and certain inconsistencies between the set priorities and the new terms of trade with the EU which in turn can lead to increased asymmetric effects. The authors make conclusions and set out proposals to solve the above mentioned problems of harmonization of technical regulation between Ukraine and the EU.

Keywords: free trade area, competitiveness, sustainable development, technical barriers to trade, system of technical regulations, technical regulations, standardization, certification, notification.

References

1. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part (2014). Retrieved September 10, 2015, from [http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_\(body\).pdf](http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_(body).pdf) [in Ukrainian].
2. Dyman', T., Mazur, T. (2011). *Bezpeka prodovol'choyi syrovyny i kharchovykh produktiv [Safety of food raw materials and food products]*. Kyiv: VTs «Akademiya» [in Ukrainian].
3. Dyatlova, V. (2011). Rynkovyy nahlyad (zarubizhnyy dosvid ta pidkhody do reformuvannya v Ukraini) [Market surveillance (foreign experience and approaches to reform in Ukraine)]. *Skhid [East]*, 2 (109), 27–30 [in Ukrainian].
4. Kozhedub, Yu. (2005). Osnova tekhnichnykh rehlementiv Ukrainy – dyrektyvy Yevropeys'koho Soyuzu Novoho ta Hlobal'noho pidkhodu [The basis of technical regulations of Ukraine – European Union directives of New and Global approach]. *Pravove, normatyvne ta metrolohichne zabezpechennya systemy zakhystu informatsiyi v Ukraini [Legal, regulatory and metrological support of information security system in Ukraine]*, 11, 63–70 [in Ukrainian].
5. Koreshkov, V. (2013). Tekhnicheskoe rehulyrovanye v ramkakh Tamozhennoho Soyuzu y Edynoho ekonomycheskoho prostranstva [Technical regulation within the Customs Union and the common economic space]. Retrieved September 10, 2015, from www.niss.gov.ua/public/File/2013_table/0301_prez.ppt [in Russian].
6. Krysanov, D. (2014). Systemy tekhnichnoho rehulyuvannya Yevropeys'koho Soyuzu, Ukrainy ta Mytnoho Soyuzu dlya ahroprodovol'choyi sfery : napryamy yikh zbyzhennya, mozhlyvosti zvuzhennya nevidpovidnosti ta zmeshennya assymetrychnosti [The system of technical regulation in the European Union, Ukraine and the Customs Union for the food industry : directions for rapprochement, the possibility of narrowing disparities and reducing asymmetry]. *Ekonomist [The economist]*, 2 (328), 4–10 [in Ukrainian].
7. Lozhechkin, V. (2012). Do pytannya vos'moyi richnytsi perebuвання Pol'shchi v YeS [The issue of the eighth anniversary of stay of the Polish EU]. *Hrani [Faces]*, 7 (87), 15–19 [in Ukrainian].
8. Shnytko, O (2009). *Konkurentospromozhnist' Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi [The competitiveness of Ukraine under globalization]*. Kyiv: In-t ekon. ta prohnozuv. [in Ukrainian].
9. Shtefan, N. (2011). Tekhnichne rehulyuvannya v Ukraini : problemy ta dosyahnennya [Technical regulation in Ukraine : problems and achievements]. *Systemy obroby informatsiyi [Systems of information processing]*, 6 (96), 17–19 [in Ukrainian].
10. Heneral'na uhoda z taryfiv i torhivli [General agreement on tariffs and trade] (1994). Retrieved September 10, 2015, from http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_264 [in Ukrainian].
11. World Economic Forum (2015). The Global Competitiveness Report 2013–2014. Retrieved September 10, 2015, from <http://reports.weforum.org/the-global-competitiveness-report-2013-2014> [in English].
12. World Economic Forum (2015). The Global Enabling Trade Report 2014. Retrieved September 10, 2015, from <http://www.weforum.org/reports/global-enabling-trade-report-2014> [in English].
13. Jakubiak, M., Maliszewska, M., Orlova, I., Rokicka, M., Vavryschuk, V. (2006). *Non-tariff barriers in Ukrainian export to the EU*. Center for Social and Economic Research Reports, 68/2006 [in English].
14. MFK (2008). Tekhnichne rehulyuvannya v Ukraini: yak zabezpechty rozvytok ekonomiky i zakhyst prav spozhyvachiv [Technical regulations in Ukraine: ensuring economic development and consumer protection]. Kyiv: IFC [in Ukrainian].
15. Krasnov, P. (2012). Krakh prybaltyyskykh nadezhd [The collapse of the hopes of the Baltic]. *Russkiy projekt [Russian project]*. Retrieved September 10, 2015, from http://www.rusproject.org/current/curent_1/krah_pribaltijskih_nadezhd [in Russian].
16. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnyy rynkovyy nahlyad i kontrol' nekharchovoyi produktsiyi» [The law of Ukraine 'On state market surveillance and control of non-food products'] (2010). Retrieved September 10, 2015, from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2735-17> [in Ukrainian].
17. Zakon Ukrainy «Pro zahal'nu bezpeku nekharchovoyi produktsiyi» [The law of Ukraine 'On the General safety of non-food products'] (2010). Retrieved September 10, 2015, from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2736-17> [in Ukrainian].
18. Postanova KMU «Pro zatverdzhennya pereliku orhaniv derzhavnogo rynkovoho nahlyadu ta sfer yikh vidpovidal'nosti» [CMU resolution "On approval of the list of bodies of state market supervision and their areas of responsibility"] (2013). Retrieved September 10, 2015, from http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP110573.html [in Ukrainian].
19. Zakon Ukrainy «Pro standartyzatsiyu» [The law of Ukraine 'On standardization'] (2014). Retrieved September 10, 2015, from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> [in Ukrainian].
20. Zakonu Ukrainy «Pro metrolohiyu ta metrolohichnu diyal'nist'» [The law of Ukraine 'On Metrology and metrological activity'] (1998). Retrieved September 10, 2015, from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1314-18> [in Ukrainian].